Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Eduskunnan puhemiesneuvostolle lähettämässämme kirjeessä totesimme, että kansalaisaloite kansanäänestyksen järjestämiseksi Suomen jäsenyydestä euroalueessa tähtää siihen, että Suomi eroaisi euroalueesta.

Jos eduskunta yhtyisi aloitteeseen, se kehottaisi hallitusta valmistelemaan lakiehdotuksen kansanäänestyksen järjestämiseksi. Kun Suomi on euroalueessa, ainoa mielekäs kansanäänestyksen aihe voi olla eroaminen siitä.

Aloitteessa euroerolle esitetään sekä taloudellisia, talouspoliittisia että valtiosääntöoikeudellisia perusteluja.

Aloite käsitellään perustuslakivaliokunnassa, mutta talousvaliokunta antaa siitä lausuntonsa.

Perustuslakivaliokunnan olisi mielestämme paneuduttava erityisesti siihen, mitä vaikutuksia täydellisen talousunionin luomisella euroalueelle olisi Suomen taloudelliseen ja valtiolliseen itsenäisyyteen ja kuinka sen toteuttaminen on sovitettavissa yhteen Suomen perustuslain kanssa. Kantaa olisi otettava siihen, olisiko Suomen irrottauduttava euroalueesta taloudellisten perustelujen lisäksi myös sen vuoksi, että sen luonne on olennaisella tavalla muuttumassa.

Kirjeessämme totesimme, että laajaa kannatusta on saanut ajatus, että myös Suomen mukanaolo täydellisessä talousunionissa edellyttäisi kansanäänestyksen järjestämistä. Tällöin kansanäänestys ei koskisi euroeroa, vaan sillä pyrittäisiin hakemaan hyväksyntä Suomen pysyttäytymiselle euroalueessa.

Sekä euroalueesta eroamista että siinä pysyttäytymistä koskevaa kansanäänestystä perustellaan myös sillä, että päätökset euroalueeseen liittymisestä koetaan oikeudellisesti kyseenalaisiksi tai ainakin niiden poliittinen hyväksyttävyys koetaan puutteelliseksi. Tämä perustuu osittain siihen, että myös liittymispäätös Euroopan unioniin tehtiin kyseenalaisella tavalla.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan enemmistö katsoi ulkoasiainvaliokunnalle antamassaan lausunnossa (14/1994), että liittymissopimukseen liittyvä lakiehdotus voitiin käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 69§:n 1 momentissa säädetyssä järjestyksessä, jolloin hyväksymiseen riitti 2/3 enemmistö. Neuvoa-antavan kansanäänestyksen toteuttamisen katsottiin vahvistavan päätöksenteon legitimiteettiä.

Eriävien mielipiteiden mukaan lakiehdotus olisi tullut käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 67§:ssä säädetyssä järjestyksessä. Tällöin lakiehdotus olisi tullut jättää lepäämään seuraavien eduskuntavaalien jälkeen pidettäville valtiopäiville, jolloin sen hyväksymiseen olisi tarvittu 2/3 enemmistö. Lakiehdotuksen kiireellinen käsitteleminen olisi edellyttänyt 5/6 enemmistöä.

Valiokunnan jäsenten kannanotot eivät noudattaneet hallitus/oppositio -jakautumaa. Myös Keskustan edustajat ja yksi Kokoomuksen edustaja olivat 67§:n mukaisen käsittelyjärjestyksen kannalla.

Myöhempi kehitys on osoittanut, että eriävien mielipiteiden esittäjien arviot unionijäsenyyden vaikutuksista Suomen itsemääräämisoikeuteen ja valtiolliseen elämään osuivat oikeaan.

Liittymissopimusta käsiteltäessä katsottiin, että se ei sido Suomea liittymään myös euroalueeseen.

Tästä asiasta perustuslakivaliokunta lausui:

"Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomen puolelta on jäsenyydestä neuvoteltaessa todettu, että talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirtyminen edellyttää valtiosäännön mukaan eduskunnan myötävaikutusta. Tähän viitaten valiokunta katsoo, että liittymissopimus ei vielä voi merkitä sitoutumista osallistua talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen."

Ulkoasiainvaliokunta puolestaan edellytti, että "Suomen mahdollisesta liittymisestä rahaliiton kolmanteen vaiheeseen päätetään aikanaan eduskunnassa hallituksen erillisen esityksen pohjalta, jolloin hallituksen on arvioitava Suomen osallistumista mm. mietinnössä mainittujen seikkojen valossa." Mietinnössä todettiin rahaliittoon kohdistuvan epäilyjä, jotka perustuvat siihen, ettei Eurooppa olisi vielä riittävän yhtenäinen talousalue ns. optimaalisen rahaliiton muodostamiseksi. "Toimiakseen tasapainoisesti rahaliitto edellyttää joko erittäin suurta hintojen ja palkkojen joustoa, mahdollisuutta suuriin työvoiman muuttoliikkeisiin ja /tai rahaliiton alueiden välillä epäsymmetrisiä ulkoisia vaikutuksia tasaavia automaattisia kompensaatiojärjestelmiä. Ekonomistien keskuudessa on erilaisia arvioita tällaisten edellytysten tarpeellisuudesta ja toteutumisesta EU:n puitteissa."

Kun päätöksenteon aika EMU:n kolmanteen vaiheeseen siirtymiseksi lähestyi, liittymissopimuksen katsottiin kuitenkin sitovan Suomea liittymään euroalueeseen. Itse asiassa syntyi tulkinta, että liittyminen oli liittymissopimuksen hyväksymisen yhteydessä jo ratkaistu ja vieläpä tavalla, joka teki oikeudellisesti mahdolliseksi muodollisen liittymispäätöksen tekemisen eduskunnassa vain tiedonantomenettelyä käyttäen.

Kun perustuslakivaliokunta antoi suurelle valiokunnalle lausuntonsa (18/1997) valtioneuvoston selonteosta "Talous- ja rahaliitto - Suomen vaihtoehdot ja kansallinen päätöksenteko" (4/1997), se katsoi, että kansalliset ratkaisut rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirtymiseksi voidaan tehdä eduskunnassa yksinkertaisin enemmistöpäätöksin. Tätä valiokunta perusteli sillä, että "koska EU-liittymissopimuksen voimaansaattamislaki käsiteltiin poikkeuslakina supistetussa perustuslainsäätämisjärjestyksessä, ovat myös EMU:n kolmanteen vaiheeseen siirtymistä ja yhteisen rahan käyttöä koskevat sopimusmääräykset niiden silloisesta toteuttamisajankohtaa koskevasta epämääräisyydestä huolimatta tulleet voimaansaatetuiksi, asianomaisin kohdin myös poikkeuksina perustuslaeistamme."

Valiokunta piti kuitenkin parempana sitä, että asia käsiteltäisiin tiedonannon asemesta erillisen lakiehdotuksen pohjalta. Tämä vastaisi sen mukaan "päätöksenteon merkittävyydelle ja legitimiteetille asetettuja odotuksia".

Suuri valiokunta oli samalla kannalla. Se huomautti, "että talous- ja rahaliiton toteutuessa tavalla, joka asiallisesti merkitsee etääntymistä Maastrichtin sopimuksen määräyksistä, tämä tulee korostamaan kansallisen päätöksentekomuodon poliittisen legitimiteetin tarvetta. Etenkin, jos kolmanteen vaiheeseen siirtyvistä valtioista päätettäessä sovelletaan perustamissopimusta tavalla, jossa sopimuksen tulkinnan ja muuttamisen välinen ero hämärtyy, laki, joka valtuuttaa valtioneuvoston ryhtymään asian vaatimiin toimiin, voi olla omiaan vahvistamaan päätöksen hyväksyttävyyttä kansalaisten silmissä."

Eriävissä mielipiteissä ja vastalauseissa katsottiin, että riittävän legitimiteetit saavuttamiseksi asia tulee käsitellä lakiehdotuksen pohjalta ja että siitä tulee järjestää neuvoa-antava kansanäänestys, kuten Ruotsissa oli päätetty tehdä. Lisäksi niissä esitettiin, että konvergenssikriteerien lieventämisen vuoksi euroalueesta saattaa tulla erilainen kuin perustamissopimuksessa edellytetään. Tällöin tarvittaisiin uusi poikkeuslaki neuvoa-antavine kansanäänestyksineen. Lisäksi vastalauseissa edellytettiin, että perustuslain 72§:ää tulee muuttaa, koska sen mukaan Suomen rahayksikkö oli markka.

Valiokunnan mietinnössä ja vastalauseissa esitetyistä kannanotoista huolimatta valtioneuvosto antoi euroalueeseen liittymisestä eduskunnalle vain tiedonannon.

Valiokuntakäsittelyn yhteydessä kävi ilmi, että rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirtymiselle Maastrichtin sopimuksessa asetetut ehdot eivät toteudu, kun enemmistö jäsenmaista ei täytä konvergenssikriteerejä. Mukaan oltiin ottamassa kaikki halukkaat jäsenmaat Kreikkaa lukuun ottamatta.

Kun Suomen kannalta parhaimmat jäsenmaat, Englanti, Tanska ja Ruotsi, olivat jäämässä ulkopuolelle, euroalueesta oli tulossa Suomen kannalta katsoen huonoin mahdollinen.

Perustuslakivaliokunnan em. lausunnossa ja siihen liitetyissä eriävissä mielipiteissä esitetyt kannanotot jätettiin kuitenkin kokonaan vaille huomiota.

Tiedonantokäsittelyn yhteydessä suurelle valiokunnalle antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta ei toistanut kannanottoaan lakiehdotuksen ensisijaisuudesta.

Valiokunta kuitenkin totesi:

"Perustuslakivaliokunnan toimialan kannalta tiedonannon puutteena on, että euroalueeseen osallistumisen valtiosääntöoikeudelliset vaikutukset ovat jääneet lähemmin erittelemättä. Euroalueeseen osallistuminen ikään kuin aktivoi eräät merkittävät EY:n perustamissopimuksesta (esim. EKP:n asetuksenantovalta) sekä EKPJ:n ja EKP:n perussäännöstä (esim. Suomen Pankin asema EKP:n määrittelemän rahapolitiikan täytäntöön panijana) seuraavat lakipoikkeukset, jotka sinänsä on jo saatettu voimaan valtionsisäisesti EU-liittymissopimuksen voimaansaattamislailla."

Eriävissä mielipiteissä tämä tuotiin esiin vielä selkeämmin. Lisäksi niissä todettiin, että

"Rahaliiton perustaminen puuttuu syvälti jäsenvaltioiden suvereenisuuteen. Oikeus määrätä valuutasta kuuluu valtion suvereenisuuden ydinalueeseen. Kun tästä määräysvallasta luovutaan, kajotaan taloudellisen itsenäisyyden perustaan."

Eriävissä mielipiteissä katsottiin, että liittymispäätös tulisi tehdä lailla, joka pitäisi säätää perustuslainsäätämisjärjestyksessä tai alistaa se neuvoa-antavaan kansanäänestykseen. Lisäksi niissä edellytettiin perustuslain 72§:n kumoamista.

Euroalueen perustamisen jälkeiset tapahtumat ovat osoittaneet, että perustuslakivaliokunnan lausunnoissa ja niihin liitetyissä eriävissä mielipiteissä esitetyt näkemykset olivat perusteltuja. Euro ei ole muodostunut Maastrichtin sopimuksen mukaiseksi yhtenäisvaluutaksi. Siksi liittymispäätöksen tekeminen EU-liittymissopimuksen poikkeusmenettelyn nojalla vain tiedonantomenettelyä käyttäen on osoittautunut myös oikeudellisesti perusteettomaksi.

Yhtenäisvaluuttaan siirryttäessä rikottiin Maastrichtin sopimusta. Enemmistö jäsenmaista ei täyttänyt konvergenssikriteerejä. Tehtiin poliittinen päätös, jolla mukaan otettiin kaikki halukkaat jäsenmaat Kreikkaa lukuun ottamatta.

Kreikkakin hyväksyttiin euroalueen jäseneksi ennen euroseteleiden ja -kolikoiden käyttöönottoa, vaikka se ei silloinkaan täyttänyt kriteerejä. Mainittakoon, että Suomen hallitus teki lisäksi menettelytapavirheen, kun se ei tuonut Kreikan jäsenyyttä lainkaan eduskunnan käsiteltäväksi.

Toisen kerran Maastrichtin sopimusta rikottiin vuoden 2010 alussa, kun Kreikkaa ja muita kriisimaita ryhdyttiin tukemaan taloudellisesti. Tämä oli vastoin "no bailout" -periaatetta.

Euroopan komission viime vuoden kesäkuussa julkaisema niin sanottu viiden puheenjohtajan kertomus täydellisen talous- ja rahaliiton luomiseksi merkitsisi toteutuessaan euroalueen muuttumista yhteisvastuulliseksi velkaunioniksi ja ylikansalliseksi liittovaltioksi.

Todellinen talousunioni pitää sisällään keskitetyn talouspolitiikan ohjausjärjestelmän rakentamisen euroalueelle.

Rahoitusunioni koostuu pankkiunionista ja pääomamarkkinaunionista.

Pankkiunionilla on tarkoitus luoda järjestelmä, jonka puitteissa euroalueen pankkien asiakkaat takaavat yhteisvastuullisesti toisensa talletukset.

Pääomaunioni johtaa ennen pitkää myös yhteisten joukkovelkakirjojen eli eurobondien käyttöönottoon.

Fiskaaliunioni johtaa siihen, että euroalueeelle perustetaan yhteinen valtiovarainministeriö hallinnoimaan yhteistä budjettia, johon sisältyvät pysyvät varainsiirtojärjestelmät jäsenmaiden välille.

"Demokraattinen oikeutus, vastuuvelvollisuus ja toimielinten vahvistaminen" toteutetaan luomalla euroalueelle poliittinen unioni eli yhteinen hallitus ja parlamentti.

Täydellisen talousunionin ensimmäiset askeleet on tarkoitus ottaa nykyisen perussopimuksen nojalla vuoden 2017 puoliväliin mennessä. Keväällä 2017 komissio aikoo julkaista valkoisen kirjan, jossa esitetään myös tarvittavat sopimusmuutokset.

Komissio korostaa esityksessään, että kaikki neljä unionia ovat riippuvaisia toisistaan. Niitä kehitetään samanaikaisesti ja kaikkien euroalueen jäsenvaltioiden on osallistuttava kaikkiin. On elintärkeää sopia nyt lopullinen tavoite - lopullinen ja täydellinen talous- ja rahaliitto, korostaa komissio.

EU:n toimielinten puheenjohtajat valvovat komission mukaan kertomuksen täytäntöönpanoa.

Toteuttaminen on jo aloitettu. Komissio on antanut neuvoston ja parlamentin käsiteltäviksi ehdotuksia talousunionin tiivistämiseksi ja pankkiunionin kehittämiseksi.

Eurooppa-neuvosto on käsitellyt suunnitelmaa 15. lokakuuta ja 17. - 18.2015 joulukuuta pitämissään kokouksissa. Joulukuun kokouksessa Eurooppa-neuvosto vahvisti sitoutuvansa toimimaan niin, että talous- ja rahaliitto saadaan viimeistellyksi.

Kokemus osoittaa, että talousunionin kaltaiset suunnitelmat ajetaan unionissa läpi vastustuksesta huolimatta ja tarvittaessa perussopimuksia rikkoen.

Suomessakin on keskusteltu, millaiseksi talous- ja rahaliittoa tulisi kehittää. Olisi kuitenkin itsensä pettämistä kuvitella, että voisimme ratkaisevalla tavalla muuttaa komission esittämää suunnitelmaa.

Jos Suomi jatkaa jäsenyyttään euroalueessa, joudumme kantamaan yhä suurempaa vastuuta muiden jäsenmaiden kansalaisten ja valtioiden taloudesta, menetämme lopunkin taloudellisen itsenäisyytemme ja lopulta myös valtiollisen itsenäisyyden.

Perustuslakivaliokunnan olisi hyvä perehtyä myös siihen, kuinka Suomen jäsenyydestä euroalueessa aiheutuneet ja aiheutuvat taloudelliset ongelmat vaikuttavat kansalaisten perusoikeuksien toteutumiseen.

Vuoden 2008 jälkeen Suomen kansantalous on supistunut kuudella prosentilla. Samaan aikaan euroalueen ulkopuolella olevan Ruotsin talous on kasvanut kymmenellä prosentilla, ja se kasvaa tänäkin vuonna noin neljällä prosentilla.

Suomessa toteutetut julkisten menojen leikkaukset johtuvat siitä, että kansantaloutemme on supistunut ja että kärsimme tulevina vuosina nollakasvusta. Tälle politiikalle on vaihtoehto. Jos Suomi eroaa euroalueesta, kilpailukykymme palautuu nopeasti ja taloutemme alkaa kasvaa.

Onkin kysyttävä, kuinka kovan hinnan olemme valmiit maksamaan siitä, että saamme olla mukana euroalueessa, joka on kehittymässä velkaunioniksi ja jonka osana menetämme taloudellisen ja lopulta myös valtiollisen itsenäisyytemme.

Kansalaisaloite tähtää siihen, että Suomi eroaisi euroalueesta. Jos eduskunta yhtyisi tähän, olisi otettava kantaa siihen, toteutettaisiinko ero tiedonantomenettelyä vai kansanäänestystä käyttäen.

Jos eduskunta päätyisi siihen, että Suomen tulisi pysyttäytyä euroalueessa, tästä tulisi mielestämme järjestää neuvoa-antava kansanäänestys. Jäsenyys euroalueessa on johtamassa Suomen asemassa sellaisiin muutoksiin, joille aikaisemmat päätökset eivät anna oikeudellista perustaa eivätkä poliittista hyväksyttävyyttä.